

ФАКУЛЬТАТИВНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто питання удосконалення іншомовної мовленнєвої діяльності курсантами та офіцерами Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного під час факультативних занять. Наголошено на необхідності постійної іншомовної мовленнєвої практики слухачами, щоб відповідно реагувати на виклики міжнародного військового співробітництва. Запропоновано автентичні джерела англійської мови для вдосконалення розмовних навиків.

Ключові слова: факультативні заняття, вищий військовий навчальний заклад, комунікативні здібності, міжнародне військове співробітництво.

Петр Чернык, Сусанна Пасечник. ФАКУЛЬТАТИВНЫЕ ЗАНЯТИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

В статье рассмотрены вопросы усовершенствования иностранного языка курсантами и офицерами Национальной академии сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного во время факультативных занятий. Отмечена необходимость постоянной иноязычной речевой практики слушателями, чтобы соответственно реагировать на вызовы международного военного сотрудничества. Предложено аутентичные источники английского языка для усовершенствования разговорных навыков.

Ключевые слова: факультативные занятия, высшее военное учебное заведение, коммуникативные способности, международное военное сотрудничество.

Petro Chernyk, Susanna Pasichnyk. FACULTATIVE CLASSES AS A TOOL FOR IMPROVEMENT OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING

The paper deals with the issue of foreign language competence improvement of cadets and officers of the National army academy named after Hetman Petro Sahaidachny during facultative classes. It is emphasized on the necessity of regular foreign language practice by the learners to respond requirements of current multinational military cooperation. Additionally it is admitted the authentic sources to develop conversational skills in English.

Keywords: facultative classes, higher military educational establishment, communication skills, multinational military cooperation.

Військова освіта – визначений процес становлення і розвитку особистості та передачі її соціального досвіду. Однак, на відміну від цивільної, військова освіта формує особистість військового фахівця, який повинен і здатен займатися військовою діяльністю.

Представники Збройних сил України в наш час це не тільки «солдати», котрі чітко дотримуються наказів та виконують їх, а й освічені особистості. Вони вміло ведуть діалог та дискусію як на національному, так і міжнародному рівнях, професіонали своєї справи, котрі активно працюють у полі наукових досліджень, експериментів. Проведення міжнародних військових навчань та міжнародних онлайн-конференцій і переговорів, широкого спектру занять іноземними фахівцями з військовослужбовцями Збройних сил України вимагають досконалого знання іноземних мов військовослужбовцями з метою проведення професійного діалогу, обміну досвідом з іноземними фахівцями. Військова освіта активно проходить період реформації з позитивними наслідками, що виливаються у факультативні заняття з іноземної мови, а саме

англійської не тільки для курсантів, але й офіцерського складу. Зрозуміло, що забезпечення офіцера збройних сил України правом на академічну мобільність та академічні свободи неможливі без постійних удосконалень мовної підготовки.

Питання вивчення іноземної мови у вищих військових закладах досліджувалось у працях П. Черника, А. Шумки, О. Щерби, В. Балабіна, Л. Захарової та ін. Поняття комунікативної компетентності розглядалось в роботах О. Бодальова, Ю. Ємельянова, В. Кан-Калика, О. Киричука, Я. Коломинського, О. Крилова, Н. Кузьміної, І. Ладанова, А. Панфілової, Л. Петровської, В. Сластьоніна, В. Семіченко, Н. Тарасевич, Т. Яценко та ін.

Проте, науковцями ще недостатньо досліджено питання факультативних занять в царині опанування іноземною мовою слухачами військового вишу як дієвого інструмента у вдосконаленні іншомовного мовлення.

Мета статті – визначити роль факультативних занять з англійської мови в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного на розвиток професійних комунікативних навичок курсантів та офіцерів.

Комунікативна спрямованість у вивченні англійської мови займає важливе місце в навчальному процесі. Викладачами використовується широкий спектр методичних прийомів, що стимулюють активну розумову діяльність і спонукають курсанта висловлювати свої думки англійською мовою. Комунікативне завдання – основний метод розвитку комунікативного спілкування.

Основним принципом комунікативного навчання є мовна діяльність, котра передбачає систему загальної діяльності, а саме – систему мовної діяльності; систему мовного спілкування; систему власне самої англійської мови; системне співвідношення англійської та рідної мов; систему мовних механізмів (мовне сприйняття, мовна взаємодія і т.ін.); текст як систему мовних продуктів; систему структурно-мовних утворень (монолог, діалог, монолог в діалозі, різні типи мовних висловів та повідомлень); процес опанування англійською мовою; структуру мовної поведінки людини. У результаті такого підходу формується, реалізується та діє система оволодіння англійською мовою в навчанні [7].

Важливу роль під час використання комунікативного підходу відіграє принцип новизни. За Є. І. Пассовим, цей принцип враховує: форму мовленнєвого висловлювання, зміст висловлювання, прийоми навчання, умови навчання, зміст навчання [8; с. 108]. Активний та ефективний розвиток комунікативних навичок буде відбуватися за умов створення ситуацій практичного використання мови як засобу міжкультурного пізнання та взаємодії [10].

Згідно Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», концепції мовної освіти України та інших офіційних нормативно-правових документів держави, іноземна мова у ВНЗ в останній час перетворилася з допоміжної дисципліни, яка лише сприяла оволодінню знаннями за фахом, у засіб професійної реалізації сучасної особистості. Сучасні тенденції розвитку теорії і практики навчання іноземним мовам наголошують на суттєвій зміні методичної орієнтації, коли замість «навчання мові» прийшло «навчання іншомовному спілкуванню» [3; с. 33-68]. Тепер метою курсу іноземних мов у ВНЗ, згідно з Програмою з англійської мови для вищих навчальних закладів [9; с. 158-173], є навчання на основі професійних потреб майбутніх спеціалістів. Оволодіння іноземною мовою неможливе без інтенсивної самостійної роботи слухача вузу. Проблеми в цій сфері, на думку окремих дослідників, пов'язані з особливостями вітчизняної системи освіти, яка, на відміну від європейської, розглядає слухача як пасивний елемент, котрий отримує суму знань, а не інструментарій для набуття цих знань [11].

Викладачами кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії проводяться факультативи з англійської мови, окрім того, діє Центр самостійної підготовки з англійської мови, де можна не тільки почитати книги або газети, але й подивитись або прослухати відповідний навчальний матеріал. Факультативні заняття з англійської мови виступають саме тим інструментом, котрий дозволяє слухачам поглибити свою мовну компетентність шляхом використання методичної та матеріально-технічної баз відповідного центру.

Факультативні заняття як для курсантського, так і для офіцерського складу проводяться тричі на тиждень тривалістю по дві академічні години, що складає педагогічне навантаження у 72 години на семестр. Щорічний факультативний курс розпочинається зі вступного тестування, яке дає змогу визначити рівень слухачів. Також варто зазначити проведення опитування з метою аналізу потреб слухачів щодо удосконалення іншомовних мовленнєвих навичок. Навчальний процес відповідає вимогам навчальних та робочих програм.

У вищих навчальних закладах військового профілю з метою вдосконалення мовлення на фахові теми здійснюється переклад фахових текстів, робиться акцент на розвиток умінь правильно і швидко передавати двома мовами необхідну інформацію, вільно володіти термінологічною лексикою.

Саме під час факультативних занять курсанти та офіцери мають змогу ознайомитися не тільки з військовою термінологією, але й характерними ознаками організації військової термінології іноземних держав. Адже завдяки масштабній міжнародній системі співробітництва Національної академії сухопутних військ курсанти та офіцери вищого військового навчального закладу тісно співпрацюють із військовими інструкторами таких країн, як США, Канади, Литви, Об'єднаного Королівства Великобританії, Нідерландів, Республіки Польщі тощо. Специфіка перекладу зумовлює необхідність дотримання трансформацій, що відтворюють системні особливості мови. Індивідуально-перекладацькі трансформації неприпустимі у фаховому перекладі, тому що адекватність перекладу документів є запорукою прийняття відповідальних рішень.

Найбільш істотним у плані активізації всього навчального процесу під час факультативних занять є максимальне використання можливостей, закладених у практичних заняттях, оскільки для розвитку комунікативних навичок великого значення набувають такі джерела інформації, як інтернет, листування іноземною мовою, журнали, газети. Активізація занять з іноземної мови пов'язана перш за все з раціональною організацією пізнавальної діяльності курсантів з урахуванням їх індивідуальних здібностей і з розвитком уміння швидко орієнтуватися в тексті іноземною мовою, отримувати з нього необхідну інформацію. Саме продумана система організації додаткових факультативних занять у навчальному процесі дозволяє включати іноземну мову в систему міжпредметних зв'язків і тим самим актуалізувати її значення для підготовки курсантів до успішної професійної діяльності в майбутньому, а також удосконалювати фахову військову іншомовну компетентність офіцерів.

Слід пам'ятати про швидкий розвиток та особливості іноземної військової мови в умовах технічного прогресу та глобалізації суспільства, зокрема, англійське військово мовлення характеризується широким використанням військової термінології, емоційно забарвлених елементів військової лексики, експресивних виразів, чітких нормативних граматичних форм, скорочень в англійській військовій лексиці, специфічних мовленнєвих зворотів та інших мовних явищ, які важко сприймаються без опори на текст.

Під час факультативних занять з англійської мови приділяється значна увага лінгвістичним особливостям військової лексики, що пов'язані з переосмисленням наявних у мові лексем. До військової лексики передовсім належать слова та словосполучення, що означають військові поняття, тобто поняття, безпосередньо пов'язані зі збройними силами, військовою справою, війною тощо. Крім того, до військової лексики варто віднести науково-технічні терміни, що вживаються разом із військовими поняттями.

Особливості англійського аутентичного мовлення військовослужбовців-носіїв англійської мови пояснюються широким використанням військової лексики, у якій важливе місце відведено військовій термінології та емоційно забарвленим елементам військової лексики і сленгу. Складність сприймання на слух військової термінології зумовлюється одночасним використанням як термінології офіційної, що складається зі статутних термінів, так і нестатутної термінології, яка вживається в усній мові військовослужбовців [1, с. 239].

Сучасна військова лексика перебуває в постійному динамічному русі. Насамперед це стосується американської військової та військово-технічної термінології, вона безперервно

змінюється через обмеження функціонування низки слів, зміну значень, безперервне поповнення новими термінами, наприклад, у зв'язку з реорганізацією видів збройних сил, виникненням і розробленням нових видів озброєння й бойової техніки, розробкою нових методів ведення війни [2, с. 152]. Такі суттєві фахові особливості військової іноземної мови безпрецедентно впливають на підвищення комунікативної компетентності майбутніх офіцерів.

Умовами успішного навчання іноземної мови є контроль за виконанням усіх дій, що є складовими відповідної діяльності, увага до всіх внутрішніх і зовнішніх механізмів її реалізації, удосконалення операційного аспекту, глибокий аналіз спонукально-мотиваційних факторів, кожного виду діяльності, яка характеризується складною взаємодією мотивів, цілей, потреб, інтересів, інтенцій курсантів ВВНЗ і стимулів, що їх спонукають.

До підвищення мотиваційних ресурсів навчальної діяльності належить відмова від уніфікованих моделей навчання, які ігнорують особистісні характеристики майбутнього офіцера, акцентується увага на гнучкості побудови навчального процесу, варіативності його компонентів, зумовлених природою мотиваційно-спонукальної сфери суб'єкта навчання з урахуванням відповідності змістової сторони процесу мотиваційним орієнтаціям курсантів ВВНЗ при мотиваційному забезпеченні навчального процесу з метою створення режиму діяльності, адекватного мотиваційному підтексту навчання [6, с. 382-393].

Для роботи на факультативному занятті викладач добирає такі види та типи фахових текстів, які допомагають військовослужбовцю виразити комунікативні можливості говоріння, через яке комунікант реалізовує процеси вираження думок, почуттів, волевиявлення з метою розв'язання завдань спілкування, що виступає як процес взаємодії індивідів, інформаційний процес, як ставлення людей один до одного, процес взаємовпливу, співчуття і розуміння. Значну роль відіграє застосування автентичних матеріалів, Останні, які позитивно впливають на мотивацію військових студентів, оскільки пов'язані з реальним життям; у них відображено живе мовлення зі всіма його повторами й уточненнями, все те, що зустрічається у природному спілкуванні з іноземцями. Військовослужбовці Національної академії сухопутних військ мають можливість систематично практикувати навички з англійської мови беручи участь у міжнародних військових навчаннях, заняттях.

Факультативні заняття вирізняються різноманіттям навчальних видів діяльності драматичного спрямування, під час виконання яких слухачі відчувають себе реалістичніше в англійськомовному середовищі. Систематичне використання такого методичного підходу, як кейс (ситуативний метод іншомовної практики у формі рольової гри військового або ділового характеру), дає змогу відтворити будь-яку ситуацію у «ролях», моделюючи різні аспекти професійної діяльності майбутніх фахівців, і забезпечує умови комплексного використання знань із предметів професійної діяльності. Наприклад, така гра дає змогу курсанту збагнути й подолати суперечності між абстрактним характером предмета навчально-пізнавальної діяльності (знання, знакові системи) і реальним предметом майбутньої професійної діяльності, індивідуальним способом навчання і колективним характером професійної діяльності, опорою в навчанні переважно на інтелект курсанта як особистості спеціаліста [4].

Дослідження телебачення як одного з видів мас-медіа в Колорадо показало ефективність його застосування під час вивчення нової іншомовної лексики, зокрема щодо покращення рівня оволодіння англійською мовою загалом. Найкраще, коли телевізійні програми як метод використовуються в помірній кількості, проте важливо, щоб зміст програм був правильно підібраний відповідно до аудиторії. Також зазначалося, що кіно і телебачення істотно розширюють діапазон вибору доступних програм, посилюючи вплив засобів масової інформації на цінності, погляди і переконання, навчання та соціальну поведінку дітей [12].

Унікальність медіазасобів на факультативних заняттях з англійської мови пояснюється в можливостях надавати доступ до автентичних медіатекстів (анімаційних фільмів, кінофільмів, телевізійних програм, відеороликів, малюнків, графіків, фотографій, матеріалів сайтів тощо); розвивати критичне мислення; формувати навички самостійної роботи; залучати до інтерактивного навчання; розвивати творчі здібності. Наприклад, BBC World Service надають

можливість не тільки прочитати, але й прослухати новини на багатьох мовах, причому можна навіть вибрати для себе відповідний рівень володіння англійською і прослухати новини в режимі «Learning English».

Словниковий запас є вирішальним фактором в опануванні іноземною мовою, оскільки слова є основними одиницями, необхідні для зв'язку. Найефективнішим способом розуміння лексичних одиниць виступає їх впізнання в контексті. Коли справа доходить до використання засобів масової інформації, радіо і телебачення є ідеальними інструментами для розвитку навичок слухання. Прослуховування реальних подкастів або перегляд новин є чудовою нагодою, аби дізнатися, що відбувається в світі. Слухачі мають чудову нагоду ознайомитися з культурою носіїв мови. Будь-який подкаст чи телевізійні новини викладач підбирає згідно зацікавленості військовослужбовців. Сайт BBC містить подкасти повсякденного характеру, що наповнені автентичними тематичними лексичними одиницями, які виділяються суб'єктами мовленнєвого процесу. Після прослуховування радіо або перегляду новин слухачі можуть почати дискусію на основі нової лексики та питань, які вони тільки що чули, з метою вдосконалення розмовних навичок.

Під час аудиторних занять не завжди вистачає часу для широкого використання засобів масової інформації, хоча газети, радіо та Інтернет ефективно використовуються для освітніх цілей. По-перше, вони прекрасно забезпечують різні типи потреб слухачів (такі, як: читання, слухання, автентичне мовлення). По-друге, вони водночас як заохочують вчитися, так і є формою розваги для учасників навчального процесу. Проте найголовніша перевага викладання іноземної мови із використанням засобів масової інформації, як методичного матеріалу – це контакт із живою мовою. Здатність слухати носіїв мови може полегшити власну роботу і розуміння [5; с. 34-48].

Факультативні заняття з англійської мови вирізняються систематичним використанням функції зворотнього зв'язку, котра відіграє роль основної функції контролю, що забезпечує керування навчальним процесом удосконалення іноземної мови. Зворотній зв'язок діє у двох напрямках: на викладача і на військового слухача. Зворотний зв'язок, що діє у напрямі до викладача, несе йому інформацію про рівень успішності та проблемні аспекти в опануванні іншомовної компетентності. Викладач аналізує цю інформацію на предмет наявності недоліків, проводить діагностику відхилень у мовленнєвій діяльності курсантів або офіцерів, виявляє ступінь відповідності обраної стратегії і тактики навчання реальним потребам. Це дає можливість своєчасно оцінити методичну ситуацію і внести необхідні коригуючі зміни щодо добору прийомів, способів і методів навчання, відбору вправ, визначення режиму і тривалості їх виконання, послідовності організації всієї навчальної роботи.

Зворотний зв'язок у напрямі до слухачів дає їм інформацію про успішність їх навчальної діяльності з оволодіння іншомовними навичками та вміннями. Така інформація дозволяє здійснювати самооцінку досягнень в оволодінні мовою і планувати подальшу навчальну діяльність.

Оцінна функція реалізується в ході оцінювання результатів виконання навчальних завдань. Оцінка вказує не на певний рівень оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю, а виступає орієнтиром для слухачів у подальшій іншомовній діяльності. Викладач не тільки оцінює роботу військовослужбовців, а обговорює, допомагає усвідомити причини неточностей у використанні певних як граматичних, так і лексичних одиниць.

Отже, на факультативних заняттях з іноземної мови вирішуються наступні завдання: подальший розвиток творчих умінь та навичок усного та письмового мовлення, здатності поглиблено читати, точно і всебічно розуміючи оригінальний англійський текст будь-якої складності; поповнення словникового запасу слухачів та інтенсивна активізація лексичних одиниць, накопичених на попередніх етапах навчання; тренування та корекція навичок вимови; розвиток дискусійних та комунікативних умінь, навичок реферування та перекладу з української мови на англійську і навпаки; удосконалення професійних якостей, що включають навички спілкування та мовного посередництва. Багато в чому, завдяки своїй крос-культурній спрямованості, навчання іноземної мови сприяє модернізації військової освіти та

впровадженню в освітній процес у військовому вузі інноваційних технологій, що проявляється в перевазі імітаційно-ігрових, діалогових моделей навчання.

Ігрове моделювання на заняттях з іноземної мови сприяє встановленню психологічного контакту, гармонійного розвитку міжособистісних взаємин, творчою ініціативою, розвиваючи при цьому гнучкість сприйняття матеріалу, позитивний настрій, увагу, вміння слухати співрозмовника.

Військовий характер освіти можна неупереджено назвати дещо «технократним», але це ні в якому разі не збіднює особистість офіцера в етико-естетичному відношенні. Навчання військовослужбовців в системі особистісно-орієнтованих освітніх технологій, що виражається в превалюванні дослідних, імітаційно-ігрових моделей навчання, припускає відмову від рутинності мислення, адже освіченим особистостям властиві самостійність суджень, впевненість у собі, здатність знаходити привабливість у труднощах, здатність ризикувати. Всі ці якості необхідно розвивати в майбутньому офіцерові у процесі навчання, і культуротворчий характер навчання іноземної мови у військовому вузі не єдиний, але важливий шлях до вирішення цієї проблеми. Навчання іноземної мови може і має переслідувати не тільки суто практичну мету – дати ключ до додаткового джерела інформації, а й сприяти формуванню особистості майбутнього офіцера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу / В. Балабін. – К. : Логос, 2002.
2. Василенко Д. Військова лексика англійської мови ХХ – початку ХХІ століття / Д. Василенко. – Горлівка: Вид-во ГДПІМ, 2009.
3. Девидсон Д. Е. Функционирование русского языка: методический аспект / Д. Е. Девидсон, О. Д. Митрофанова : Пленарный доклад на VII Конгрессе МАПРЯЛ. – М., 1990.
4. Історик: професія з перспективою [Електронний ресурс] // Освітній портал. – 2003-2014. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/1323.html>
5. Кравчук Л. Використання інтернет-ресурсів у викладанні іноземних мов / Л. Кравчук // Вісник КНУ імені Т. Шевченка. – № 12. – Ч. 1. – 2011.
6. Левченко Т. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах / Т. Левченко – Вінниця: Нова Книга, 2002.
7. Паньків О. Деякі особливості комунікативного підходу у навчанні англійській мові / О. Паньків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/deyaki-osoblivosti-komunikativnogo-pidkhodu-u-nav.html>
8. Пассов Е. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991.
9. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва та ін. – К. : Ленвіт, 2005.
10. Стрикун О. Навчання іноземній мові шляхом використання мультимедійних технологій / О. Стрикун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14.NTP_2007/Pedagogica/21872.doc.htm
11. Шамаєва О. Иностранный язык как инструмент модернизации образования в свете Болонского процесса [Электронный ресурс] / О. Шамаєва, И. Петрова, Л. Халилова. – Режим доступа: <http://www.rsuh.ru/article.html>
12. Cabansag J. The Role of Mass Media in the Development of English Language Skills among AB English Students of Isabela State University / J.N. Cabansag. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.academia.edu/1809941>

Стаття надійшла до редакції 30.11.2016 р.